

ЖИВОТ И СМЪРТ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НА ПРОЩАВАНЕ“ ОТ ХРИСТО БОТЕВ

В своята творба поетът-революционер Христо Ботев отразява чувствата и душевните терзания на бунтовника, поел по страшния, но славен път на борбата. Авторът представя житейския избор на героя като светъл пример за вярна и безкористна служба на родината.

Чрез основната опозиция в стихотворението - живот-смърт, Ботев противопоставя и обединява подвига на само-жертвалия се и достойния, изпълнен с прекеждия живот на човека, устремил се към свободата. Революционерът осмисля смъртта като начин да бъде извоювана лелеяната свобода. Тя ще увековечи делото му и ще обезсмърти името му, а духът му ще живее вечно в народната памет. Бунтовникът отрича робския живот, изпълнен със страдания и страх. Бори се срещу турците и жертва всичко в името на святата идея -освобождението на България.

Прочувственото заглавие насочва към драматизма на изповедта и молбата за опрощение. Още в първите поетични изповеди от I част на стихотворението бунтовникът разкрива своите мотиви за поемане по пътя на борбата, чувства се неговата синовна обич и уважение към близките. Момъкът знае, че майка му ще скърби, но я успокоява, вдъхва ѝ надежда, че юнакът, станал „хайдутин“, а по-късно „бунтовник“, ще защити цял народ, включително и майка-страдалница, и майка-родина. Ботев характеризира майката с епитета „клета“, който изразява огромната ѝ мъка и горест. Твърдост и убеденост се чувства в повелителната форма на глаголното повторение: „кълни... проклинай“, чрез което революционерът изразява ненавистта си към петвековното иго. Той призовава именно майчината клетва, която според българския фолклор е най-силна и винаги се сбъдва. Алитерацията „турска черна прокуда“ показва омразата към поробителя, който е прогонил българите по чужди земи. Поетът определя изгнаническата съдба като „тежка чужбина“, също като робството, което не позволява на мъчениците да изживеят младостта си и те още от „млади“ са прокудени далеч от родния край. Характеристиките на емигрантите - „немили, клетки, недраги“- допълват градацията: „да ходим, да се скитаме“, отразила положението на бунтовниците в чужбина. Въпреки свободата си, там те са отхвърлени от обществото, което не ги приема, защото са бунтари.

В израза: „Аз зная...“, се чувства непоколебимостта и увереността на бореца за сво-бода, който осъзнава обичта на майка си: „мил съм ти“. Причината за нейното страдание и тъга е, че синът ѝ може да загине в битката. Майчината болка измъчва героя и той страда заради нея, не може да се примири с мъката ѝ.

Дунав, като художествен образ, разделя реалността от мечтата, приема ролята на психологическа бариера за лирическия герой. Възклицанието „ах“ издава възмущението и трепетното очакване на бунтовника. То е в контраст с поетичното определение „тиха бяла Дунава“, от което лъха спокойствие.

Реторичният въпрос: „Но кажи какво да правя...“, въведен с противопоставителния съюз „но“, не е израз на неувереност. Революционерът е направил своя избор, воден от висш идеал - свободата на родината. Чрез градираното поетично въздействие на синекдохата: „сърце, майко, не трае/ да гледа турчин, че бесней/ над бащино ми огнище“, е изразен и вътрешният бунт срещу чуждото.

Местоименната анафора: „там, дето аз съм пораснал/ и първо мляко засукал, / там, дето либе хубаво...“, рамкира носталгичния спомен за родината, разкрива носталгията на лирическия герой по роден дом. Инверсията и определението във фолклорен стил: „либе хубаво/ черни си очи вдигнеш“, доближават поетичния изказ до народния. Стихът става съпричастен към мъките на българите.

Важна роля играе цветовата символика в алитерацията: „черни чернеят за мене“. Черният цвят е израз на болка, тъга и страдание, вещае смърт. Наречието „вече“ в стиха: „Аз вече пушка нарамах/ и на глас тичам народен“ доказва, че

бунтовникът не може да се откаже от започнатото дело. Той е приел битката срещу „врагът си безверни“.

Във втора част на стихотворението „На прощаване“, която представлява картина-видение за смъртта-подвиг, Ботев изказва две предположения за гибелта на лирическият си герой. Мотивът за героична смърт и национално безсмъртие е въведен чрез „песента“ на саможертвата: „куршум пропей над село...“

Синът успокоява майка си, моли я да не слуша „хората, / дете ще кажат за мене: / „нехрани-майка излезе“. Обидата към бунтовника е представена като обида за самите тях, които по дух остават роби, слепи за смисъла на смъртта-подвиг. Множеството повелителни глаголни форми са израз на молбата на сина към майката. Той иска от нея да разкаже на братята му „невръстни“ за постъпките му. Те трябва да последват примера на брат си. Идеята за приемствеността е осъществена чрез символа на наследеното оръжие: „дано ми найдет пушката/пушката, майко, сабята...“ Лирическият герой желае да остане в паметта на по-малките си братя: „да помнят,/ да помнят мене да търсят“. Контрастът: „ бяло ми месо по скали, / по скали и по орляци/ черни ми кърви в земята, / в земята, майко, черната“, разкрива, че светлият устрем към свободата ще бъде извоюван с много жертви и много скръб ще залее българската земя. Жертвеният завет за битка срещу „врагът си безверни“ ще бъде предаден чрез „песен юнашка“ на „братята невръстни“. Бунтовникът моли майка си: „то га се сберат момите... и скръбно либе с другарки“, тя да излезе с братята и да послуша песента, която ще разказва за подвизите му и чрез която той ще остави своя завет: „какви думи издумал / пред смъртта и пред дружина...“

Единствената характеристика, която поетът дава на либето, е определението „скръбно“, защото всички останали чувства отстъпват пред болката и покрусата. Контрастът: „тъжно щеш, майко, да гледаш, на туй хоро весело“, е израз на различните емоционални преживявания на майка, либе и на останалите от хорото. Женските образи в стихотворението са в съзвучие: „дълбоко ще ми въздъхнат/ две сърца, мили за мене - / нейното, майко, и твойто!/ И две щат сълзи да капнат/ на стари гърди и млади...“

Заветът на революционера: „силно да любят и мразят“, всъщност е послание към поколенията. Полюсното изживяване на емоциите и категоризирането на чувствата в две посоки -любов и омраза, говори за строго определената личностна позиция на бунтовника, останал верен на борбата за свобода.

Третата композиционна част рисува картината на победното завръщане. Въображаемо, но красиво е посрещането след славната победа на младите борци с „байряк във ръка“ и „с левове златни на чело“. Символите на победата и българщината са важен елемент от облеклото, което се състои от „дрехи войнишки“-доказателство, че идват направо от битката.

Посрещането се превръща в народен празник и веселие: „Берете цветя в градина, / късайте бръшлян и здравец/, плетете венци и китки/да кичим глави и пушки. „ Чрез повелителните глаголни форми поетът сякаш включва всички във всенародния възторг. Венците, като признание за победата, са от бръшлян и здравец-символи на дълголетието и здравето. Оръжието, закичено с цвете, вече няма да убива, а само ще бди над извоюваната свобода.

Знак на майчина обич са прегръдката и целувката по челото. Те ще бъдат придружени от „две думи заветни:/ свобода и смърт юнашка!“ Свободата и смъртта не са разделени от обикновено употребявания съюз „или“, а са обединени в едно неразривно цяло. За революционера свободата е следствие от „задължителната“ смърт, чрез която тя ще бъде извоювана.

Бунтовникът е развълнуван от срещата с любимата си: „как тупа сърце, играе“. Любовта си той изразява с прегръдка и целувка. Вълнува се и от победата, и от извоюваната свобода.

„Пък тогаз... майко, прощавай!/ Ти, либе, не ме забравяй!,, I са думите, с които лирическият герой се връща към реалността. Той се сбогува с най-близките си хора и се надява да остане в паметта им.

Четвъртата част от стихотворението е финал, който утвърждава смисъла и цената на саможертвата. Пътят, по който поема Ботевият герой и от който може би няма да се завърне, е „страшен, но славен“, осеян с препятствия и трудности, изпитания за физическата и духовната сила, но е славен и достоен, защото води към свободата, към смъртта в името на родината, към гордата саможертва. Лирическият герой за сетен път напомня, че вероятността да загине е голяма. Наградата му е напълно достойна за героичния му подвиг: „да каже нявга народът:/ умря сиромас за правда,/за правда и за свобода...“ Бунтовникът търси правдата в свободата, а свободата - в собствената си смърт. Самопожертвованиято и себеотрицанието му са пример за най-висш патриотизъм и родолюбие.

В своята дълбоко емоционална творба - изповед пред майка и родина, Ботев разкрива душевните преживявания на герой, който тръгва по пътя на борбата. Животът и смъртта се преплитат, изграждайки противоречива представа за съдбата на лирическият герой. Финалът на творбата определя нравствения смисъл на саможертвата - подвиг като най-висока човешка ценност, на която са способни само смели и горди хора, освободили се от оковите на робската психика.